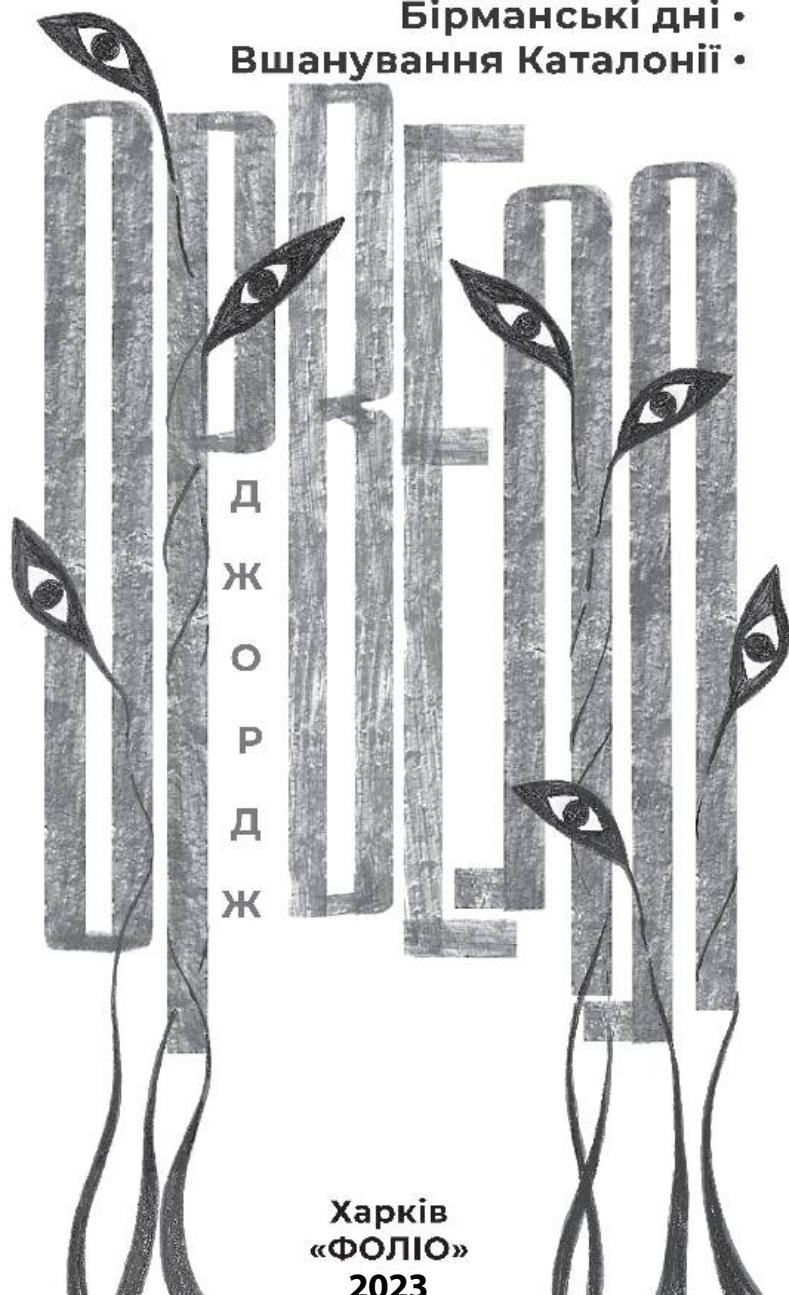

1984 •
Колгосп тварин •
У злиднях Парижа і Лондона •
Бірманські дні •
Вшанування Каталонії •

Харків
«ФОЛІО»
2023

1984

ЧАСТИНА ПЕРША

I

Був холодний і ясний квітневий день, годинники пробили тринадцяту годину. Вінстон Сміт, притиснувши підборіддя до грудей, щоб сховати обличчя від сильного вітру, хутко прослизнув у скляні двері багатоквартирного будинку «Перемога», та все ж хмарка піщаного пилу встигла залетіти досередини слідом за ним.

У передпокої пахло вареною капустою і старими ганчір'яними килимками. На стіні висів кольоровий плакат, явно завеликий для того, щоб чіпляти його в приміщенні. На ньому було зображене лише величезне обличчя, понад метр завширшки, — обличчя чоловіка років сорока п'яти з густими чорними вусами й грубими, однак симпатичними рисами. Вінстон попрямував до сходів, адже годі було й намагатися скористатися ліфтом. Навіть у найкращі часи ліфт нечасто працював, а зараз електричний струм удень відключали. Це робили з ощадливості, готуючись до Тижня Ненависті. Щоб дістатися до квартири, треба було подолати сім сходових маршів, і Вінстон, якому було тридцять дев'ять і який мав варикозну виразку над правою щиколоткою, йшов повільно, зупиняючись дорогою по декілька разів, щоб перепочити. На кожному сходовому майданчику навпроти шахти ліфта зі стіни на нього дивилося величезне обличчя. То було одне з тих витіюватих зображень, намальованих таким чином, що здається, наче очі слідкують за тобою, де б ти не стояв. «СТАРШИЙ БРАТ СТЕЖИТЬ ЗА ТОБОЮ», — значилося під малюнком.

У квартирі хтось солодкавим голосом зачитував цифри, що якимсь чином стосувалися виробництва чавуну. Голос лунав із продовгастої металевої пластики, схожої на потьмяніле дзеркало, що становила частину поверхні стіни праворуч. Вінстон повернув перемикач, і голос трохи притих, хоча слова все ще можна було розчути. Пристрій (звався він телеекраном) можна було приглушити, але вимкнути повністю — ні. Він підійшов до вікна — невеличка, тендітна постать, жалюгідність якої лише підкреслював синій комбінезон, що був партійним одностроєм. У нього було дуже світле волосся, обличчя було від природи рум'яне, із загрубілою від шорсткого мила, тупих лез і зимового холоду, який лише щойно минувся, шкірою.

Навіть крізь зачинене вікно світ назовні видавався холодним. Унизу на вулиці невеликі пориви вітру крутили вихори з пилуки й клаптів паперу, і хоч світило сонце, а небо було чисте й блакитне, все довкола здавалось якимсь безбарвним — усе, крім розклеєних скрізь плакатів. Обличчя з чорними вусами поглядало на перехожих з кожного закутка вулиці. Один із плакатів висів на фасаді будинку, що стояв відразу навпроти. «СТАРШИЙ БРАТ СТЕЖИТЬ ЗА ТОБОЮ», — сповіщав напис на плакаті, а темні очі з портрета пронизливо вдивлялися в очі Вінстона.

Нижче, на рівні першого поверху, інший плакат лопотів на вітрі надірваним краєм, то затуляючи, то відкриваючи напис «АНГСОЦ». Вдалині, між дахами, пролетів гелікоптер, на мить завис, наче трупна муха, а тоді, скосивши вбік, знову метнувся геть. Це був поліцейський патруль, який зазирає людям у вікна. Та до поліцейських патрулів усім було байдуже. Значення мала лише Поліція Думок.

За спиною Вінстона голос із телеекрана досі бубонів щось про чавун і перевищення Дев'ятої Трирічки. Телеекран одночасно приймає звуки і передає їх. Він вловлює будь-яке слово, яке Вінстон вимовляє гучніше за тихий шепіт; до того ж доки він залишався в полі зору металевої пластини, його було не тільки чути, а й видно. Звісно, можливості дізнатися, чи стежать за тобою у конкретний момент, не було. Можна було лише здогадуватися, наскільки часто чи за якою системою Поліція Думок підключалася до тієї чи іншої індивідуальної мережі. Не виключено було й те, що вони постійно стежили за всіма. Так чи інакше, вони могли підключитися до твоєї мережі, коли їм заманеться. Доводилося жити — так і жили, за звичкою, що вже стала інстинктом, — виходячи з припущення, що підслуховується кожен звук і відстежується кожен рух, хіба що довкола цілковита темрява.

Вінстон стояв спиною до телеекрана. Так було безпечніше, хоч він і знав, що навіть спина може викрити. За кілометр звідси над похмурим краєвидом вивисувалася величезна біла будівля Міністерства Правди, що було місцем його роботи. «Ось який він, Лондон, — подумав Вінстон із якимсь невиразним відчуттям огиди, — головне місто Першої злітно-посадкової смуги, третьої за кількістю населення провінції в Океанії». Він намагався викликати в пам'яті якийсь дитячий спогад, який підказав би йому, чи завжди Лондон був таким, як зараз. Чи завжди тут був цей ландшафт напівзруйнованих будинків дев'ятнадцятого сторіччя, підпертих з боків дерев'яними балками, з заклеєними картоном вікнами, зі зморщеними бляхами дахів і ветхими садовими мурами, що обвалюються з усіх боків? А ще місця, де після бомбардувань у повітрі кружляють вихори пилуки від розтовченого тиньку, а над купами уламків здіймаються догори виткі рослини; і місця, де після падіння бомб позалишалися великі прогалини, на яких виникли мерзенні нетрі схожих на курники дерев'яних халуп. Та все було марно: йому не вдавалося нічого пригадати. У пам'яті від його дитинства не залишилося нічого, крім низки випадкових яскраво освітлених сцен, які не мали жодного тла й були здебільшого геть не зрозумілі.

Міністерство Правди — Мінправд новою* — різко відрізнялося від будь-якого іншого об'єкта в полі зору. То була величезна пірамідальна споруда з блискучого білого бетону, що здіймалася — тераса за терасою — на триста метрів угору. З місця, де стояв Вінстон, можна було прочитати три гасла Партії, що елегантними літерами виділялися на її білому фасаді:

ВІЙНА — ЦЕ МИР

СВОБОДА — ЦЕ РАБСТВО

НЕВІГЛАСТВО — ЦЕ СИЛА.

* Новомова — офіційна мова Океанії. Відомості про її структуру та етимологію — в Додатку.

Подейкували, що Міністерство Правди має три тисячі кабінетів на поверхні та відповідну систему розгалужень під землею. На весь Лондон існували лише три подібні за виглядом і розміром споруди. Вони настільки затьмарювали навколишню архітектуру, що з даху будинку «Перемога» можна було побачити їх усі одночасно. У них розташовувалися чотири міністерства, з яких і складався весь урядовий апарат: Міністерство Правди, яке займалося новинами, розвагами, освітою та образотворчим мистецтвом; Міністерство Миру, яке завідувало війною; Міністерство Любові, яке підтримувало закон і порядок; та Міністерство Достатку, яке відповідало за економіку. У новомові вони мали назви Мінправд, Мінмир, Мінлюб і Міндост.

Споруда, в якій розміщувалося Міністерство Любові, просто жахала своїм виглядом. Вона взагалі не мала вікон. Вінстон ніколи не бував у самій будівлі й не підходив до неї ближче, ніж на пів кілометра. Туди можна було потрапити лише у службових справах, та й то доводилося пройти крізь цілий лабіринт колючого дроту, залізних дверей і прихованих кулеметних гнізд. Навіть вулицями, прилеглими до зовнішніх бар'єрів будівлі, тинялись охоронці з гориллоподібними обличчями, вбрані в чорні однострої й озброєні кийками.

Вінстон різко обернувся. Він напустив на себе вираз спокійного оптимізму, адже саме з таким виразом рекомендували перебувати перед телеекраном. Він перетнув кімнату й опинився на крихтній кухні. Пішовши з Міністерства о такій порі дня, він пожертвував обідом у буфеті, хоча й знав, що на кухні в нього немає ніякої їжі, крім шматка чорного хліба, який треба було приберегти для завтрашнього сніданку. Він дістав з полиці пляшку безбарвної рідини з простою білою етикеткою, на якій було написано «Джин “Перемога”». Від неї відгонило нудотним олійним ароматом, як від китайського рисового спирту. Вінстон налив собі майже повне горня, зібрався з духом і проковтнув її, наче ліки.

Лице його вмить побуряковіло, а з очей потекли сльози. Рідина ця на смак нагадувала азотну кислоту, до того ж, коли ковтнеш її, виникало відчуття, що тебе вперішили в потилицю гумовим кийком. Однак вже наступної миті в животі йому перестало пекти, і світ навколо немов повеселішав. Вінстон дістав сигарету з зім'ятої пачки з написом «Сигарети “Перемога”» й недбало повернув її вертикально, так що тютюн одразу ж посипався на підлогу. З наступною сигаретою він повівся обережніше. Він повернувся до вітальні й сів за маленький столик, що стояв ліворуч від телеекрана. Дістав з шухляди столу підставку для ручок, пляшечку з чорнилом і товстий новий записник розміром з чверть стандартного аркуша з червоним корінцем і палітуркою під мармур.

Телеекран у вітальні чомусь був розміщений досить незвично. Замість звичного розташування на торцевій стіні, звідки відкривався б огляд на всю кімнату, екран висів на довшій стіні, навпроти вікна. З одного боку в стіні була неглибока ніша, яка при плануванні квартир, мабуть, призначалася для книжкових полиць; саме в ній і сидів зараз Вінстон. Перебуваючи в ніші, сильно відхилившись назад, Вінстон міг залишатися поза досяжністю телеекрана, принаймні поза полем його

зору. Звісно, його могли підслухати, та доки він залишався на тому ж місці, його не бачили. Почасти саме незвичайне планування кімнати нашттовхнуло його на думку про те, що він зараз збирався зробити.

Але також цю ідею йому підказав і записник, який він оце щойно дістав із шухляди. То був напрочуд гарний записник. Його гладенький кремовий папір, трохи пожовклий від старості, не виробляли вже щонайменше років сорок. Вінстон, однак, був певен, що записник був набагато старішим. Він помітив його у вітрині маленької похмурої антикварної крамнички в одному зі злиднених кварталів міста (в якому саме кварталі, він уже не пам'ятав), і його одразу охопило непереборне бажання придбати той записник. Члени Партії не мали заходити до звичайних крамниць (це називалося «купувати товари на чорному ринку»), але цього правила не завжди дотримувалися, оскільки там продавалися всілякі речі, як-от шнурівки для черевиків чи леза для гоління, які годі було роздобути деінде. Він швидко окинув оком вулицю, а тоді прослизнув до крамниці й купив того записника за два долари п'ятдесят центів. Тоді він іще не знав, з якою саме метою використовуватиме записник. З винуватим виглядом він приніс його додому у своєму портфелі. Хоч у ньому ще не було жодного запису, мати таку річ все одно було небезпечно.

Тепер він збирався почати вести щоденник у цьому записнику. Закон цього не забороняв (закон нічого не забороняв, адже його більше не існувало), та якби його спіймали за цим заняттям, то напевне засудили б до страти чи принаймні до двадцяти п'яти років у таборах примусової праці. Вінстон вставив перо в ручку й послинив його, обсмоктуючи жир. Перо було зняряддям архаїчним, яким рідко користувалися навіть для підписів, і він крадькома роздобув його, хоч це й було нелегко, лише через відчуття, що чудовий кремовий папір заслуговував на те, аби на ньому писали справжнім пером, а не шкрябали його чорнильним олівцем. Насправді він не звик писати від руки. За винятком дуже коротких нотаток, усе інше він зазвичай надиктовував у мовопис, та цей спосіб, звісно, не підходив для його нинішньої мети. Він умочив перо в чорнило й лише на якусь мить завагався. Його пробрала дрож. Залишити слід на папері означало спалити всі мости. Маленькими незграбними літерами він написав:

«4 квітня 1984 року.

Він відкинувся назад. Його охопило відчуття цілковитої безпорадності. Для початку, він не міг сказати напевне, чи це справді був 1984 рік. Дата мала б бути приблизно така, адже він не сумнівався, що йому виповнилося тридцять дев'ять років, і вірив у те, що народився десь між 1944 і 1945 роками. Та тепер, однак, неможливо було визначити точну дату в межах кількох років.»

А для кого, власне, — раптом спало йому на думку — він збирався вести цей щоденник? Для майбутнього, для тих, хто ще не народився. На якусь мить він знову замислився над сумнівною датою, виведеною на папері, а тоді його думки раптом нашттовхнулися на слово з новомови — *двоєдумство*. Вперше він усвідомив увесь масштаб того, за що взявся.

Як можна звертатися до майбутнього? Це за своєю природою неможливо. Майбутнє або буде таким же, як сьогодні, і в такому разі навіть не слухатиме його, або ж воно буде іншим, і тоді всі його біди здаватимуться безглуздими.

Якийсь час він сидів, втупившись у папір. Телеекран перекинуло на пронизливу військову музику. Цікаво, що він, здавалося, не просто втратив здатність висловлюватись, а й геть забув, що взагалі збирався записати у щоденнику. Тижнями він готувався до цієї миті, і йому навіть на думку не спадало, що для цього йому може знадобитися ще щось, окрім сміливості. По суті, сам процес писання мав би бути нескладним. Йому залишалося лише перенести на папір той нескінченний і невтомний монолог, який буквально роками крутився в його голові. Та тієї миті навіть цей монолог урвався. Крім того, його варикозна виразка почала просто нестерпно свербіти. Він не наважувався її почухати, бо після цього вона завжди запалювалася. Секунди спливали. Він не відчував нічого, крім білої порожнечі чистої сторінки перед собою, свербіння шкіри над щиколоткою, ревіння музики й легкого сп'яніння від випитого джину.

Писати він почав раптово, наче з гарячки, лише приблизно розуміючи, що саме виходить з-під його пера. Своїм дрібним, але якимсь дитячим почерком він біг то вгору, то вниз сторінкою, забувши спершу про великі літери, а далі й про розділові знаки:

«4 квітня 1984 року.

Учора ввечері в кіно. Усі фільми про війну. Один дуже хороший про корабель, повний біженців, який бомбардували десь у Середземному морі. Глядачам дуже сподобалися кадри з величезним товстим чоловіком який плив у морі а слідом за ним летів вертоліт. спочатку показували як він борсався у воді як морська свиня потім його показали крізь приціл вертольота, а тоді його тіло прошили кулями море навколо нього стало рожеве і він потонув так раптово ніби набрав води крізь дірки в тілі. коли він зник під водою глядачі голосно засміялися. тоді показали рятувальну шлюпку з купою дітей над якою ширяв вертоліт. там була жінка середнього віку можливо єврейка яка сиділа на носі шлюпки тримаючи на руках хлопчика років трьох. маленький хлопчик кричав від страху й ховав голівку між її грудьми ніби намагаючись зануритися в неї а жінка обхопила його руками і втішала його хоч сама аж посиніла від жаху. весь цей час вона закривала його руками як тільки могла ніби вірила що руки захистять його від куль. тоді вертоліт скинув на шлюпку двадцятикілограмову бомбу жаклибий спалах і шлюпка розлетілася на друзки. потім був чудовий кадр з дитячою рукою, яка злетіла високо-високо й камера на носі вертольота супроводжувала її і тоді в залі з місць для членів партії залунали оплески але жінка яка сиділа у пролетарській частині зали раптом здійснює метушню й почала горлати що такі фільми не можна показувати не перед дітьми ні вони не мають цього бачити і так вона кричала аж доки поліція не вивела її геть я не думаю що з нею щось зробили нікого не хвилює що там говорять собі проли це звичайна реакція пролів вони ніколи не...»

Вінстон перестав писати, почасти через те, що руку йому звело судомою. Він не знав, що змусило його вилити на папір усе це безглуздя. Але цікаво, що доки

він писав, у пам'яті його зринув цілковито інший спогад, причому так чітко, що він практично відчув у собі сили записати його. Тепер він розумів, що саме цей, інший, випадок спонукав його сьогодні так раптово повернутися додому й почати вести щоденник. Це трапилося сьогодні вранці в Міністерстві, якщо словом «трапилося» можна описати щось настільки неясне, як цей випадок.

Було близько одинадцятої години, і в Департаменті Записів, де працював Вінстон, усі витягали стільці зі своїх кабінків і ставили їх у центрі зали, навпроти великого телеекрана, готуючись до Двохвилинки Ненависті. Вінстон саме займав своє місце в одному з середніх рядів, коли до кімнати несподівано увійшло двоє людей, яких він знав з вигляду, хоч ніколи з ними не розмовляв. Однією з них була дівчина, з якою він частенько розминався у коридорах. Він не знав її імені, зате знав, що працює вона у Департаменті Художньої Літератури. Ймовірно, — він-бо часом бачив її з руками в мастилі й гайковим ключем — вона обслуговувала якусь із машин, що писали романи. Це була зухвала на вигляд дівчина років двадцяти семи, з густим темним волоссям, веснянкуватим обличчям і стрімкими атлетичними рухами. На талії її комбінезон був кілька разів перев'язаний вузьким червоним пояском — емблемою Молодіжної Антисексуальної Ліги, — достатньо щільно, щоб підкреслити силует її стегон. Вінстон незлюбив її з першого погляду, і він добре розумів, чому так сталося. Причиною цього була та атмосфера хокейних полів, холодних ванн, спільних походів і чистого розуму, яку вона випромінювала. Йому не подобалися майже всі жінки, а особливо юні та вродливі, адже вони були найбільш фанатичними прихильниками Партії, які сліпо вірили гаслам, шпигували й вишукували неправовірних. Та саме ця дівчина видавалася ще більш небезпечною, ніж інші. Якось, розминаючись із ним у коридорі, вона скося зиркнула на нього, і погляд цей пронизав його, на мить сповнивши чорним жахом. Йому навіть спало на думку, що вона може бути агентом Поліції Думок. Це, що правда, було дуже малоімовірно. І все ж щоразу, коли вона опинялася десь поблизу, він і далі відчував якийсь особливий неспокій з домішками страху й ворожості.

Другим був чоловік на ім'я О'Браєн, член Внутрішньої партії, який обіймав таку важливу й високу посаду, що Вінстон мав лише туманне уявлення про її суть. Побачивши, як до них наближається член Внутрішньої партії у своєму чорному комбінезоні, люди, які стояли біля стільців, умить примовкли. О'Браєн був дужим, кремезним чоловіком з товстою шиєю і грубим, та водночас якимсь наче комічним, обличчям. Попри свою грізну зовнішність, не бракувало йому й певного шарму. Його звичка поправляти на носі окуляри у якийсь незбагнений, але навдивовижно інтелігентний спосіб просто роззброювала всіх навколо. Цей жест нагадував — якщо хтось і досі мислив такими категоріями — аристократа, який пропонує комусь свою табакерку. Вінстонові доводилося бачити О'Браєна, мабуть, десь із десяти разів за майже стільки ж років. Він відчував до нього глибоку прихильність, і не лише тому, що був заінтригований контрастом між його ввічливими манерами і статуєю професійного боксера. Радше це було через потаємну віру в те, — чи, може, навіть не віру, а просто сподівання, — що політичні погляди О'Браєна були

не такими вже й правовірними. Було щось таке в його обличчі, що наштовхувало на таку думку. А можливо, у рисах його прочитувалася не те щоб неправовірність, а просто інтелігентність. Та в усякому разі він скидався на людину, з якою можна поговорити, якщо лише перехитрити якийсь телеекран і залишитися з ним наодинці. Вінстон ніколи не докладав жодних зусиль, щоб перевірити цю здогадку, та й, власне, жодного способу зробити це просто не було. Тієї миті О'Браєн глянув на свій наручний годинник, побачив, що вже одинадцята година, і, вочевидь, вирішив залишитись у Департаменті Записів до завершення Двохвилинки Ненависті. Він зайняв місце у тому ж ряду, що й Вінстон, за кілька стільців від нього. Між ними сиділа маленька жіночка з руським волоссям, яка працювала в сусідній від Вінстона кабінці. Чорнява дівчина влаштувалася позаду нього.

Наступної миті з великого телеекрана в кінці кімнати пролунав жахливий скрегіт, немовби загуркотів якийсь величезний незмащений механізм. Від цього звуку зуби починали цокотіти, а волосся на потилиці ставало дибки. Почалася Ненависть.

На екрані, як завжди, спалахнуло обличчя Емануїла Голдштайна, Ворога Народу. Серед глядачів то тут, то там чутно було шипіння й цитькання. Маленька руська жіночка скрикнула з жахом та огидою. Голдштайн був ренегатом і відступником, який колись, давним-давно (як давно — ніхто достеменно й не пам'ятає), був одним із лідерів Партії, майже таким же впливовим, як сам Старший Брат, а тоді зайнявся контрреволюційною діяльністю, був засуджений на смерть, але загадковим чином утік і зник. Програма Двохвилинки Ненависті змінювалася щодня, але не було жодної, у якій Голдштайн не був би головною дійовою особою. Він був найпершим зрадником, першим, хто осквернив чистоту Партії. Усі наступні злочини проти Партії, всі зради, диверсії, ересі, відступництва походили безпосередньо з його вчення. Де б він не був, він досі жив і снував свої змови: можливо, переховувався десь за морем, під опікою своїх чужоземних покровителів, а може, навіть — такі часом ходили чутки — засів у якійсь схованці на території самої Океанії.

Груди Вінстона стислися. Він не міг дивитися на обличчя Голдштайна без болюсних переживань. То було худорляве єврейське обличчя з великим пухнастим ореолом сивого волосся і маленькою цапиною борідкою — обличчя розумне, та водночас за самою своєю суттю якесь нікчемне, з ноткою старечої недоумкуватості, яку підкреслював довгий тонкий ніс, кінчик котрого увінчували окуляри. Він нагадував вівцю, та й голос у нього був схожий на овече бекання. Голдштайн виступав зі своїми звичними злісними випадками проти доктрини Партії — випадками настільки перебільшеними і збоченими, що й дитина б не повірила у їхню правдивість, та все ж достатньо правдоподібними, аби вселити тривогу, що ними можуть захопитись інші, менш розсудливі люди. Він нарікав на Старшого Брата, засуджував диктатуру Партії, вимагав негайного укладення миру з Євразією, виступав за свободу слова, свободу преси, свободу зібрань та свободу думки, істерично волав, що Революцію зрадили — і все це він викладав багатослівною скоромовкою, яка була свого роду пародією на звичний стиль партійних ораторів і навіть містила деякі слова з новомови — насправді слів тих він використову-

вав більше, ніж будь-який член Партії у звичайному житті. І весь цей час, щоб ніхто часом не засумнівався в реальності тих звинувачень, які виринали в позірній балаканині Голдштайна, за його головою на телеекрані маршували нескінченні колони євразійської армії: шеренга за шеренгою крокували кремезні чоловіки з беземоційними азійськими обличчями, які насувалися на екран, а тоді зникали, поступаючись місцем наступним таким самим.

Не минуло ще й тридцяти секунд Ненависті, як половина людей в кімнаті вже безконтрольно сипала злісними прокльонами. Годі було стерпіти самовдоволене овече обличчя на екрані й страхітливую могутність євразійської армії за ним; до того ж одного погляду на Голдштайна, та навіть самої думки про нього, було достатньо, щоб мимоволі викликати в людей страх і гнів. Він був об'єктом ненависті навіть більш постійним, ніж Євразія чи Остазія, адже коли Океанія перебувала у стані війни з однією з цих держав, з іншою вона, як правило, укладала мир. Та що дивно, хоч Голдштайна всі ненавиділи й зневажали, хоч щодня з трибун, телеекранів, газет і книжок тисячу разів на день його теорії відкидали, спростовували, висміювали й виставляли на загальний позір як жалюгідне сміття — попри все це його вплив, здавалося, ніколи не зменшувався. Завжди знаходилися нові дурні, які наче тільки й чекали на те, щоб він їх спокусив. Ні дня не минало, щоб Поліція Думок не викривала шпигунів і диверсантів, які діяли під його керівництвом. Він був командиром величезної таємної армії — підпільної мережі змовників, націленої на повалення держави. Звалися вони Братством. Також пошепки розповідали історії про жахливу книжку, збірку всіх ересей, автором якої був Голдштайн і яку таємно розповсюджували то тут, то там. То була книга без назви. Люди, якщо й говорили про неї, радше воліли називати її просто *книжкою*. Але про такі речі знали лише з туманних чуток. Жоден рядовий член Партії ніколи не згадував ні про Братство, ні про книжку, якщо цього можливо було уникнути.

На другій хвилині Ненависть перетворилася на шаленство. Люди підстрибували на своїх місцях і щосили горлали, намагаючись заглушити ненависне бляння, що лунало з телеекрана. Обличчя маленької русявої жіночки вкрилося червоними плямами, і вона роззявляла рота, як викинута на берег риба. Навіть жорстке обличчя О'Браєна почервоніло. Він сидів випроставшись на своєму стільці, а його могутні груди здіймалися й опускалися так, наче на них накочувалися хвилі. Чорнява дівчина позаду Вінстона почала кричати: «Свиня! Свиня! Свиня!» і раптом схопила важкий словник новомови й пожбурила ним в екран. Він влучив Голдштайнові в ніс і відлетів назад, але його голос неблаганно лунав і далі. У мить просвітлення Вінстон збагнув, що він кричить разом з усіма й нестямно стукає черевиком об ніжку стільця. Жахливим у Двохвилинці Ненависті було не те, що тебе примушували грати роль, а те, що просто неможливо було не доєднатися до загального шаленства. За якихось пів хвилини вже не було й потреби прикидатися. Бридкий шал страху й мстивості, бажання вбивати, катувати, розбивати обличчя кувалдою, здавалося, пронизував усіх глядачів, наче електричний струм, перетворюючи кожного, навіть проти його волі, на верескливого безумця зі спотвореним

гримасою обличчям. І все ж лють та була абстрактною, ні на що не спрямованою, такою, що її можна було переключити з одного об'єкта на інший, як полум'я паяльної лампи. Так, якоїсь миті ненависть Вінстона була спрямована зовсім не проти Голдштайна, а, навпаки, проти Старшого Брата, Партії та Поліції Думок. У такі хвилини серцем він линув до самотнього, висміяного всіма єретика на екрані, єдиного боронителя правди й здорового глузду у світі брехні. А проте вже наступної миті він був заодно з людьми довкола і все, що говорили про Голдштайна, здавалося йому правдою. У ці хвилини його таємна ненависть до Старшого Брата змінювалася на обожнювання, і Старший Брат, здавалося, вивищувався над ним, мов непереможний, безстрашний захисник, що скелею стояв супроти азійських орд, а Голдштайн, попри свою ізоляцію, свою безпорадність і попри сумніви щодо реальності його існування, видавався якимсь зловісним чаклуном, здатним самою лише силою свого голосу зруйнувати весь уклад цивілізації.

Іноді можна було навіть спрямувати свою ненависть на той чи інший об'єкт простим зусиллям волі. Несподівано завдяки такому потужному зусиллю, з яким людина відриває голову від подушки, коли їй наснилося жахіття, Вінстоніві вдалося перенести свою ненависть з обличчя на екрані на чорняву дівчину, що сиділа позаду. В його свідомості промайнули яскраві, дивовижні галюцинації. Він забирав її до смерті гумовим кийком. Він прив'язував її, голу, до стовпа й прошивав її тіло сотнями стріл, немов святого Себастьяна. Він гвалтував її, а в момент оргазму перерізував їй горло. Щобільше, у такі миті він краще, ніж раніше, усвідомлював, чому ненавидить її. Він ненавидів її за те, що вона була юною, вродливою та фригідною, а ще за те, що йому хотілося переспати з нею, але він ніколи б цього не зробив, бо її апетитний гнучкий стан, який так і просився, щоб його обійняли, оповивав лише бридкий яскраво-червоний пасок, агресивний символ цнотливості.

Ненависть досягла свого апогею. Голос Голдштайна перетворився на справжнє овече бекання, і на якусь мить його обличчя теж стало мордою вівці, а тоді на його місці виникла постать євразійського солдата, який ніби наступав на глядачів, величезний і жахливий, з ручним кулеметом, котрий ревів і, здавалося, ладен був скопити з екрана, так що люди у першому ряду аж відсахнулися назад на своїх стільцях. Але тієї ж миті, змусивши всіх зітхнути з полегшенням, ворожа постать розчинилась, а замість неї на екрані з'явилося обличчя Старшого Брата, темно-волоше і з чорними вусами, сповнене сили й таємничого спокою, воно було таке велике, що ледь не заповнювало собою цілий екран. Ніхто не чув, що саме казав Старший Брат. То було лише кілька слів підбадьорення, тих слів, які промовляються в гуркоті бою, тих, що їх складно розібрати кожне окремо, але вони все одно вселяють упевненість вже самим фактом свого звучання. Тоді обличчя Старшого Брата знову розтануло, а на його місці постали три гасла Партії, написані великими жирними літерами:

ВІЙНА — ЦЕ МИР

СВОБОДА — ЦЕ РАБСТВО

НЕВІГЛАСТВО — ЦЕ СИЛА.

Проте обличчя Старшого Брата, здавалося, затрималось на екрані ще на декілька секунд, так, наче відбиток, який воно залишило в очах кожного, був надто яскравим, щоб зникнути водномить. Маленька русава жіночка перехилилася через спинку стільця, що стояв попереду неї. З тремтливим шепотом, щось на кшталт «Мій Спасителю!», вона простягнула руки до екрана, а тоді затулила ними лице. Вочевидь, вона читала молитву.

Цієї миті увесь гурт людей почав глибоке, повільне, ритмічне наспівування: «С-Б!.. С-Б!.. С-Б!» — знову й знову, дуже повільно, з довгою паузою між «С» та «Б». То був важкий, приглушений і якийсь напрочуд дикий звук, у якому вчувалося тупотіння босих ніг і стукіт там-тамів. Цей ритм вони підтримували десь із пів хвилини. Такий наспів часто можна було почути у моменти, коли людей емоції переполювали. Почасти це був своєрідний гімн, який прославляв мудрість та велич Старшого Брата, та ще більшою мірою — акт самогіпнозу, зумисне затоплення свідомості ритмічним шумом. Нутрощі Вінстона, здавалося, захололи. Протягом Двохвилинки Ненависті він не міг не доєднатися до загального безуму, але це нелюдське виспівування «С-Б!.. С-Б!» завжди сповнювало його жахом. Звісно, він скандував співав разом із рештою — інакше й бути не могло. Приховувати свої почуття, контролювати вираз обличчя, робити те ж, що й інші, — усе це було інстинктивною реакцією. Але був проміжок часу, кілька секунд, протягом яких вираз його очей, імовірно, міг його видати. І саме тієї миті трапилась одна вельми значуща річ — якщо, звісно, це справді відбулося.

На мить він перехопив погляд О'Браєна. О'Браєн підвівся. Він саме зняв окуляри й тепер своїм характерним жестом знову вдягав їх на носа. Але на якусь частку секунди їхні погляди зустрілися, і за той короткий відрізок часу Вінстон зрозумів — так, він був певен! — що О'Браєн думає так само, як і він. Повідомлення було прийнято безпомилково. Здавалося, ніби їхні свідомості відкрилися, і думки перетікали з однієї в іншу, просочуючись просто через очі. «Я з тобою, — здавалося, сказав йому О'Браєн. — Я точно знаю, що ти відчуваєш. Я знаю все про твоє презирство, твою ненависть, твою огиду. Але не хвилюйся, я на твоєму боці!» А тоді цей спалах розуміння погас, і обличчя О'Браєна стало таким же непроникним, як і обличчя решти людей.

Ото й усе, і він уже не був певний, що це насправді сталося. Такі випадки ніколи не мали продовження. Вони лише підтримували в ньому віру чи надію, що не тільки він, а й інші також вороже ставляться до Партії. Можливо, чутки про масштабну підпільну змову все ж правдиві — може, й Братство справді існує! Утім, незважаючи на нескінченні арешти, зізнання та екзекуції, певності щодо того, чи не є Братство звичайним міфом, не було. Часом він вірив у його існування, а часом — ні. Жодних доказів він не мав, лише швидкоплинні натяки, які могли щось означати, а могли й нічого не означати: уривки підслуханих розмов, ледь помітні каракулі, нашкрябані на стінах убиралень, — а часом навіть, коли зустрінеється двоє незнайомих, легкі порухи рук, що скидалися на сигнал розпізнання. Та це були лише здогади: цілком імовірно, що він усе це вигадав. Вінстон

повернувся до своєї кабінки, не дивлячись більше на О'Браєна. Навряд чи йому спадало на думку продовжити їхній миттєвий контакт. Навіть якби він знав, як це зробити, це було б надзвичайно небезпечно. На якусь секунду чи дві вони обмінялися неоднозначними поглядами, і на цьому історія закінчилася. Але навіть це було пам'ятною подією в тій цілковитій самотності, у якій йому доводилося жити.

Вінстон ворухнувся й випростався на своєму стільці, а тоді відригнув: це джін здіймався з його нутрошів.

Його погляд знову зосередився на сторінці. Як виявилось, поки він сидів, безпорадно поринувши у свої думки, весь час мимоволі щось писав. І це був уже не той нерозбірливий і незграбний почерк, яким він писав раніше. Його перо розмашисто ковзало гладеньким папером, вимальовуючи великі охайні літери:

«ГЕТЬ СТАРШОГО БРАТА
ГЕТЬ СТАРШОГО БРАТА
ГЕТЬ СТАРШОГО БРАТА
ГЕТЬ СТАРШОГО БРАТА
ГЕТЬ СТАРШОГО БРАТА»

І так знову й знову, доки ця фраза не заповнила пів сторінки.

Вінстон відчув хвилю паніки. Це було абсурдно, оскільки написання цих слів було не більш небезпечним, ніж сам початок записів у щоденнику, але на якусь мить він відчув спокусу вирвати з нотатника зіпсовані сторінки й облишити цю справу.

Однак він цього не зробив, адже розумів, що це не мало жодного сенсу. Не було різниці, чи писав він слова «ГЕТЬ СТАРШОГО БРАТА», чи не писав. Так само не мало значення й те, чи продовжить він вести свій щоденник, чи ні. У будь-якому разі його заарештує Поліція Думок. Він уже скоїв — навіть якби не торкався пером паперу — істотний злочин, який уміщував у собі всі інші злочини. Його називають думкозлочинцем. А думкозлочин не з тих речей, які можна приховувати вічно. Певний час, може, навіть не один рік, можна успішно переховуватися, але рано чи пізно тебе все одно схоплять.

Це завжди траплялося вночі — арешти відбувалися лише серед ночі. Раптове пробудження, чиясь рука грубо смикає тебе за плече, яскраве світло сліпить очі, навколо ліжка зімкнулися півколом суворі обличчя. У переважній більшості випадків не було ні слідства, ні повідомлення про арешт. Люди просто зникали, і то незмінно серед ночі. Твоє ім'я викреслювали з реєстрів, вилучали записи про будь-яку діяльність, заперечувався сам факт твого існування, після чого наставало забуття. Людину скасовували, викорінювали. Це називалося випаруватися.

На мить його опанувало щось схоже на істерію. Він почав швидко писати неохайними каракулями:

«вони застрелять мене і мені байдуже вони застрелять мене пострілом у потилицю мені байдуже геть старшого брата вони завжди стріляють у потилицю мені байдуже геть старшого брата»

Він відкинувся назад на стільці, трохи присоромлений власною поведінкою, і відклав ручку. Наступної миті він стрепенувся. Хтось постукав у двері.

ЗМІСТ

● 1984	3
ЧАСТИНА ПЕРША	5
I	5
II	16
III	21
IV	26
V	33
VI	42
VII	46
VIII	53
ЧАСТИНА ДРУГА	67
I	67
II	74
III	80
IV	87
V	93
VI	99
VII	101
VIII	105
IX	113
X	137
ЧАСТИНА ТРЕТЯ	142
I	142
II	150
III	163
IV	172
V	176
VI	179
ДОДАТОК. Принципи новомови	186
 ●● КОЛГОСП ТВАРИН	195
Передмова Джорджа Орвелла до українського видання «Колгоспу тварин»	197
I	201
II	206
III	211
IV	215
V	218
VI	223
VII	228
VIII	235
IX	242
X	249

●●● У ЗЛИДНЯХ ПАРИЖА І ЛОНДОНА 255

I	257
II	260
III	264
IV	267
V	271
VI	275
VII	278
VIII	283
IX	286
X	289
XI	293
XII	297
XIII	299
XIV	302
XV	307
XVI	311
XVII	313
XVIII	316
XIX	318
XX	322
XXI	326
XXII	328
XXIII	332
XXIV	334
XXV	339
XXVI	342
XXVII	345
XXVIII	349
XXIX	352
XXX	357
XXXI	362
XXXII	365
XXXIII	368
XXXIV	373
XXXV	378
XXXVI	382
XXXVII	387
XXXVIII	389

●●●● БІРМАНСЬКІ ДНІ..... 391

Розділ 1	393
Розділ 2	401
Розділ 3	415
Розділ 4	425
Розділ 5	433
Розділ 6	441
Розділ 7	452
Розділ 8	460
Розділ 9	467
Розділ 10	471
Розділ 11	477
Розділ 12	483
Розділ 13	489
Розділ 14	499
Розділ 15	510
Розділ 16	516
Розділ 17	521
Розділ 18	527
Розділ 19	536
Розділ 20	543
Розділ 21	548
Розділ 22	554
Розділ 23	565
Розділ 24	574
Розділ 25	583

●●●● ВШАНУВАННЯ КАТАЛОНІЇ 587

I	589
II	597
III	602
IV	612
V	617
VI	627
VII	637
VIII	641
IX	649
X	667
XI	676
XII	688
Додаток I [колишній Розділ V першого видання, уміщений між Розділами IV і V цього видання]	700
Додаток II [колишній Розділ XI першого видання, розташований між Розділами IX і X цього видання, якому передую останній абзац Розділу X першого видання (Розділу IX цього видання)]	715